

KONFERENCA

HUMANISTIKA IN PRIČUJOČNOST ČASA

PROGRAM IN POVZETKI

Ljubljana, 21. in 22. oktober 2026
City Hotel, Dalmatinova ulica 15

INŠTITUT NOVE REVIJE
ZAVOD ZA HUMANISTIKO

KONFERENCA

HUMANISTIKA IN PRIČUJOČNOST ČASA

PROGRAM IN POVZETKI

Ljubljana, 21. in 22. oktober 2026
City Hotel, Dalmatinova ulica 15

INŠTITUT NOVE REVIJE
ZAVOD ZA HUMANISTIKO

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

130.2(082)

7/9(082)

HUMANISTIKA in pričujočnost časa (konferenca) (2026 ; Ljubljana)

Humanistika in pričujočnost časa : konferenca : programi in povzetki : Ljubljana, 21. in 22. oktober 2026, City Hotel, Dalmatinova ulica 15 / [urednika Dean Komel, Tomaž Zalaznik ; predgovor Dean Komel]. - Ljubljana : Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko, 2026. - (Humanistična zbirka INR)

ISBN 978-961-7014-55-6

COBISS.SI-ID 294224643

KAZALO

DEAN KOMEL	
Humanistika in pričujočnost časa	5
PROGRAM	8
ALENKA DIVJAK	
Pogledi Slovenskega naroda in Slovenskega gospodarja na osnovnošolski zakon iz l. 1869: Ujemanja in razhajanja	13
JURIJ VERČ	
Humanistika kot prostor tistega, česar še ni	15
BRANE SENEGAČNIK	
Studia humaniora nova	16
JOŽEF MUHOVIČ	
Umetnost kot mera pričujočnosti	17
MIRA MILADINOVIĆ ZALAZNIK	
Sanje nikoli ne spijo	18
VASKO SIMONITI	
Med politično stvarnostjo in pesniško iluzijo	19
SERGEJ VALIJEV	
O spoznavni vrednosti literature. Nekaj iztočnic	20
LUKA HROVAT	
Urbančičevo filozofsko preddverje	21
TINA BILBAN	
Fenomenološki čas in kozmični čas: Od Heideggerja do sodobnega bivanja v času	22
ANDREJ BOŽIČ	
Svet (brez) humanistike: humanistika (brez) sveta?	23
MATEJA KURIR	
Heidegger in tesnobna nedomačnost: postavke za premislek okoljske krize	24
ZMAGO ŠVAJNCER VREČKO	
Pomen fenomenološke psihopatologije za humanistiko	25

KAZALO

MANCA ERZETIČ	
Hermenevtika pričevanjskosti in obzorje humanistike	26
POLONA TRATNIK	
Humanistika o družbi, ki se pripoveduje	27
URŠKA LAMPE	
Pričevanje kot zgodovinski vir in skupnostna praksa: perspektive ustne zgodovine v Sloveniji	29
DARKO DAROVEC	
Humanistika in umetna inteligenca: med razširjeno primerjavo in odgovornostjo interpretacije	30
JURIJ SELAN	
Umetnost v času (de)generativne UI	31
JONAS MIKLAVČIČ	
Glas humanistike v današnjih razpravah o umetni inteligenci	32
DEAN KOMEL	
Humanistika v smiselni dezorientaciji časa	33
IGOR GRDINA	
Po miznih in namiznih revoleucionarjih	34
STANE GRANDA	
Kvadratura kroga slovenske politike	36
JERNEJ LETNAR ČERNIČ	
Človekove pravice in pričujočnost časa	38
IGOR BAHOVEC	
Pluralizem med strpnostjo, polarizacijo in kulturo srečanja	39
ALEŠ MAVER	
Precenjeni intelektualci	40
BERNARD NEŽMAH	
Spomin, ki ga ni	41

Humanistika in pričujočnost časa

(Ob 20-letnici Inštituta Nove revije – zavoda za humanistiko)

Inštitut Nove revije – zavod za humanistiko si je ob svoji ustanovitvi pred dvajsetimi leti postavil cilj, da promovira interdisciplinarne humanistične raziskave, ki kritično odstirajo sodobnost človekovega bivanja in sobivanja. Dosežke te raziskovalne usmeritve, ki so jo zasledovale vse programske in projektne izvedbe, izpričujejo mednarodne in domače znanstvene konference, strokovni posveti in gostovanja, znanstvene in strokovne monografske ter revijalne objave, medijska in internetna promocija, aplikacije raziskovalnih dosežkov v visokošolske programe, oblikovanje digitalnih arhivov in diskusijskega foruma, še zlasti pa tvorno sodelovanje s številnimi osebnostmi in inštitucijami v mednarodnem in slovenskem akademskem okviru ter vključevanje mlajših raziskovalcev in raziskovalk v znanstvene in strokovne dejavnosti.

V vsebinskem pogledu velja tozadevno navesti predvsem obravnave evropskega humanističnega izročila, sodobne evropske ter slovenske duhovne, zgodovinske in politične situacije, globalizacijskega in tehnoznanstvenega izziva, interkulturnega sporazumevanja, individualne in skupnostne svobode in pravičnosti, grožnje novih avtoritarizmov, anarhizmov in totalitarizmov, strukturnih družbenih premikov v Sloveniji in jugovzhodni Evropi v obdobju politične in ekonomske tranzicije, systemskega urejanja polja humanistike, metodologije interdisciplinarne humanistike, fenomenoloških in hermenevtičnih filozofskih razprav, zgodovinskih, kulturoloških, literarnih, umetnostnozgodovinskih, arhitekturnih, pričevanjskih, medijskih in socioloških študij ter pomena prevajanja za humanistiko in položaja slovenskega jezika in kulture.

Ob vseh teh dosežkih je potrebno poudariti, da je danes, dvajset let kasneje, Inštitut Nove revije kot humanistična ustanova znova soočen z *ustanovitvenim začetkom*. Humanistika se ne more etablirati niti kot znanost niti kot znanje, marveč edino kot *vedenje, ki pride s časom*. Zavržlo tega je tudi podvržena razmeram in razmerjem časa, do katerih se mora vrednostno opredeliti.

V tem pogledu se danes soočamo z zatečenimi družbenimi parakoliščinami, v katerih prevladujejo sistemsko-zakonodajne, politično-ideološke in interesno-institucionalne manipulacije, spričo katerih Inštitut Nove revije izpade ne kot protagonist, marveč kot antagonist svojih lastnih dejavnosti, tako da se mora tako rekoč opravičevati zanje, namesto da bi ga upravičevale in potrjevale. To seveda hkrati odpira širše vprašanje prihodnjega *vzpostavljanja ali blokade* slovenskega ter evropskega družbenega, gospodarskega, kulturnega, znanstvenega, izobrazbenega, jezikovnega ter informacijskega prostora navznoter in navzven.

Vrh tega se javlja temeljno vprašanje eksistencialnega položaja in smiselne orientacije današnje humanosti, ki izhodiščno zadeva formiranje humanistične vednosti, kolikor je sama v sebi vselej vrednostno zaznamovana. Vprašanja ni moč prepustiti nosilcem družbenih funkcij, saj je njihova odgovornost, da omogočijo primerne pogoje, v katerih se vprašanje smisla človeškosti lahko svobodno artikulira. Kritična presoja v našem času vsekakor ni samoumevna; terja neko zblížanje z daljo časa, katerega pričujočnost je ob vsenavzočnem zmagoslavju videza postala nerazvidna.

Pričujočnost časa zaznavamo kot razprostiranje prostora in kot sproščenost med ljudmi, ki si skupaj delimo svet, ali pa nas ta – kolikor v njem umanjka smiselna orientacija – medsebojno deli. Pričujočnost časa nas narekuje kot priče časa, če se ji odrečemo, človeški smisel ne pride več do besede.

Namen simpozija ob 20-letnici Inštituta Nove revije, na katerega vas prijazno vabimo, je podati filozofska, zgodovinska, sociološka, literarna, umetnostnozgodovinska, kulturološka, pričevanjska, etična, religiološka, izobrazbena, pravna, ekonomska in medijska videnja pričujočnosti časa.

Kako jo zaznavamo, občutimo, razumemo, ustvarjamo in izpričujemo? Ali se v njem še stika preteklost, sedanjost in prihodnost, ali pa je prevladala stiska, kriza in ravnodušje?

Kaj narekuje elementarno kritiko momenta pričujočnosti? Kje je Slovenija, Evropa in planet Zemlja? Kam smo podani v iskanju človeškega in medčloveškega smisla?

Ali bo humanistična vednost samozadostno potekla v znanosti, znanju, seznanjenosti in poznanstvih, ali pa bo sama v sebi sprožila novi duhovni tok in izviranje?

Kaj tvori horizont in perspektivo humanistike na odru kapitala, scenografije tehnike in zakulisja politike?

Kaj je potrebno premakniti, da bi zadevno stanje humanistike lahko postavili na ustrezno mesto, ne zgolj v inštitucionalnem okviru, pač pa predvsem v pogledu individualnega in osebnostnega prispevka, ki pričujočnosti časa odstira prostost.

Dean Komel

PROGRAM

— SREDA, 21. OKTOBER —

9.50 Pozdravni nagovor

TOMAŽ ZALAZNIK

10.00 Šolstvo v prerezu časa

ALENKA DIVJAK: *Pogledi slovenskega naroda in slovenskega gospodarja na osnovnošolski zakon iz l. 1869: ujemanja in razhajanja*

JURIJ VERČ: *Humanistika kot prostor tistega, česar še ni*

BRANE SENEGAČNIK: *Studia humaniora nova*

10.45 Odmor za kavo

11.00 Pričujočnost umetnosti, literature in kulture

JOŽEF MUHOVIČ: *Umetnost kot mera pričujočnosti*

MIRA MILADINOVIĆ ZALAZNIK: *Sanje nikoli ne spiyo*

VASKO SIMONITI: *Med politično stvarnostjo in pesniško iluzijo*

SERGEJ VALIJEV: *O spoznavni vrednosti literature. Nekaj iztočnic*

12.00 Diskusija: šolstvo, jezik, kritično mišljenje, humanizem, kultura, literatura, umetnost (moderator Dean Komel)

13.00 Kosilo

PROGRAM

— SREDA, 21. OKTOBER —

15.00 Refleksija smisla

LUKA HROVAT: *Urbančičevo filozofsko preddverje*

TINA BILBAN: *Fenomenološki čas in kozmični čas: Od Heideggerja do sodobnega bivanja v času*

ANDREJ BOŽIČ: *Svet (brez) humanistike: humanistika (brez) sveta?*

MATEJA KURIR: *Heidegger in tesnobna nedomačnost: postavke za premislek okoljske krize*

ZMAGO ŠVAJNCER VREČKO: *Pomen fenomenološke psihopatologije za humanistiko*

16.30 Diskusija: smisel, čas, prostor, svet, bivanje, sobivanje (moderatorica Manca Erzetič)

PROGRAM

— ČETRTEK, 22. OKTOBER —

10.00 **Pričevanjskost in zgodovinskost**

MANCA ERZETIČ: *Hermenevtika pričevanjskosti in obzorje humanistike*

POLONA TRATNIK: *Humanistika o družbi, ki se pripoveduje*

URŠKA LAMPE: *Pričevanje kot zgodovinski vir in skupnostna praksa: perspektive ustne zgodovine v Sloveniji*

10.45 **Odmor za kavo**

11.00 **Humanistika, znanost in umetna inteligenca**

DARKO DAROVEC: *Humanistika in umetna inteligenca: med razširjeno primerjavo in odgovornostjo interpretacije*

JURIJ SELAN: *Umetnost v času (de)generativne UI*

JONAS MIKLAVČIČ: *Glas humanistike v današnjih razpravah o umetni inteligenci*

12.00 **Diskusija:** interpretacija, pričevanje, pripoved, komunikacija, informacijska tehnologija, UI in humanistika (moderator Aleš Maver)

13.00 **Kosilo**

PROGRAM

— ČETRTEK, 22. OKTOBER —

15.00 Ujetost v času in družbena situacija danes

DEAN KOMEL: *Humanistika v smiselni dezorientaciji časa*

IGOR GRDINA: *Po miznih in namiznih revolucionarjih*

STANE GRANDA: *Kvadratura kroga slovenske politike*

JERNEJ LETNAR ČERNIČ: *Človekove pravice in pričujočnost časa*

IGOR BAHOVEC: *Pluralizem med strpnostjo, polarizacijo in kulturo srečanja*

ALEŠ MAVER: *Precenjeni intelektualci*

BERNARD NEŽMAH: *Spomin, ki ga ni*

16.30 **Diskusija:** humanistične vede in vrednote humanosti, dezorientirana sodobnost, zgodovinski precep, akademiki v lokalni in globalni družbeni situaciji, Slovenija včeraj, danes in jutri (moderator Tomaž Zalaznik)

***Pogledi Slovenskega naroda in Slovenskega
gospodarja na osnovnošolski zakon iz l. 1869:
Ujemanja in razhajanja***

Pričujoči prispevek postavlja v ospredje tretji avstrijski državni osnovnošolski zakon iz l. 1869 (Reichsvolksschulgesetz), in sicer skozi optiko dveh prepoznavnih in izrazito pro-slovensko usmerjenih mariborskih časopisov Slovenskega gospodarja (1867–1941), namenjenega zlasti spodnještajerskemu podežlju, in liberalno usmerjenega Slovenskega naroda (1868–1943), ki je deloval v Mariboru do svoje preselitve v Ljubljano l. 1872. Članek se osredotoča na obdobje od časa razglasitve šolskega zakona 14. maja 1869 do 6. 10. 1872, ko je Slovenski narod prvič izšel v Ljubljani in s tem zaključil svoje mariborsko obdobje. Oba časopisa sta bila zlasti v obdobju 1869–1872 tesno povezana s spodnještajerskim zaledjem; Slovenski gospodar s staroslovenci in Cerkvijo, Slovenski narod pa zlasti s štajerskimi mladoslovenci, ki so prispevali glavnino kapitala za ustanovitev časopisa. Osrednje raziskovalno vprašanje se glasi: kako sta se časopisa odzivala na šolski zakon in posledične spremembe v šolskem sistemu, kot so bile: povečano državno vlaganje v šolske stavbe, osemletna šolska obveznost, razširjeni predmetnik, izboljšana in podaljšana učiteljska izobrazba, povišani ugled poklica, prepoved cerkveniških opravil, omejitev cerkvenega vpliva v šoli in narodnostni vidik. V kolikšni meri so tudi čisto strogo strokovne šolske zadeve obravnavane v luči političnih in nazorskih usmeritev obeh časopisov in do kakšnih polemik je na tem področju prihajalo med obema časopisoma.

Dr. **Alenka Divjak** je predavateljica strokovne terminologije v tujem jeziku na Univerzi v Novem mestu, na Visoki šoli za upravljanje podeželja, in na Višji strokovni šoli, na Grmu Novo mesto – centru biotehnike in turizma. Sodeluje z Inštitutom Nove revije, zavodom za humanistiko (INR), njena raziskovalna področja: šolstvo, srednjeveška književnost, hagiografija.

Humanistika kot prostor tistega, česar še ni

Kje je danes mesto humanistike v šoli? Prispevek izhaja iz napetosti med dvema pojmovanjema splošnega izobraževanja: šolo kot prostorom oblikovanja človeka in državljana ter šolo kot prostorom merljivih dosežkov, v katerem znanje vse bolj dobiva vrednost skozi svojo uporabnost in kvantifikacijo. V času informacijske hitrosti in umetne inteligence temeljni problem ni več dostop do znanja, temveč možnost njegovega razumevanja in smiselne orientacije. Naloga humanistike zato ne more biti vračanje izgubljenih velikih pripovedi, temveč ustvarjanje prostora, v katerem mladi mislijo svobodo, skupnost in prihodnost, ki še ni določena. Prispevek zagovarja humanistiko kot središčno in obenem dopolnjujočo razsežnost izobraževanja: kot prostor razumevanja in mišljenja, v katerem znanje presega svojo neposredno uporabnost, svoboda svojo redukcijo na izbiro, prihodnost pa svojo redukcijo na nadaljevanje sedanjosti.

Dr. **Jurij Verč** je profesor filozofije na Evropski šoli Ljubljana in Gimnaziji Aškerčeva v Ljubljani; posveča se predvsem teoretski filozofiji, etiki in didaktiki filozofije.

Studia humaniora nova

Wolfgang von der Weppen je pred tremi desetletji zapisal, da v sodobni šoli ne obstaja več pojem sveta kot »odprte celote«. Če to misel, argumentirano z bogato pedagoško izkušnjo na različnih ravneh šolstva, nekoliko dopolnimo in razširimo, dobimo izredno relevantno, morda celo ključno ugotovitev o svetu, v katerem živimo: namreč, da se tu svet ne misli več; današnja kulturna resničnost je to, da se resničnosti ne misli. Pristno življenjsko območje humanističnega mišljenja pa sta ravno človek in svet kot odprti celoti. Izraz *studia humaniora* dobesedno pomeni »bolj človeški študiji«, raziskovanje in vzgojo, ki sta v večji meri osredotočeni na človeka. Nastal je kot oznaka za obrat nastajajoče humanistično-renesančne kulture od srednjeveškega koncepta *studia divina*, preučevanja božjih stvari, ki je dominiral v srednjeveškem intelektualnem življenju. Pravi motiv za ta obrat pa lahko vidimo v uporabi abstraktnosti sholastičnega mišljenja in jezika. Več kot očitno se v današnji kulturi kvantitete, dogmatičnega objektivizma in umetne inteligence resnični človek, individualno, izkustveno bitje, z neponovljivo subjektiviteto, izgublja: vprašanje ni, ali so nova *studia humaniora* potrebna za njegov obstoj, ampak kakšna bi lahko bila in kako je mogoče danes sploh utemeljiti njihov pomen.

Dr. **Brane Senegačnik** je zaposlen na Filozofski fakulteti (Oddelek za klasično filologijo) Univerze v Ljubljani kot docent za klasično filologijo; je izredni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) in raziskovalec na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR).

Umetnost kot mera pričujočnosti

Med izgubljenim središčem in provincialnostjo globalnega v slovenski kulturi

Umetnost ni zgolj eno od področij kulture, temveč občutljiva mera pričujočnosti časa. V njej se zgoščeno pokaže, kaj družba ceni, v kaj verjame, česa se boji in pri čem se navdihuje. Prispevek iz tega izhodišča obravnava slovensko kulturo petintrideset let po osamosvojitvi. Njeno stanje ni kulturna praznina: slovenski prostor je ustvarjalno živ, institucionalno razvejan in jezikovno še vedno presenetljivo nosilen. Toda živost produkcije sama po sebi še ne zagotavlja vrednostnega središča. To središče ni politični monopol, estetska doktrina ali nostalgija po nespremenljivem kanonu. Je sposobnost razlikovanja med novostjo in pomembnostjo, med atipičnim in arhetipičnim, med globalnim dialogom in posnemanjem globalno veljavnih kodov. Avtor prispevka zato razmišlja o umetniški avtonomiji, zgodovinskem spominu, nedokončani kulturni osmislitvi osamosvojitve ter o možnostih odprte, a neodvisne slovenske evropskosti.

Dr. **Jožef Muhovič**, akademski slikar in redni profesor (v pokoju) Akademije za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani; poučuje tudi na Fakulteti za slovenske in mednarodne študije Nove univerze; je redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), v mandatu 2020–2024 je bil *predsednik Upravnega odbora Prešernovega sklada*.

Mira Miladinović Zalaznik

Sanje nikoli ne spijo

V referatu bo avtorica na podlagi hevrističnega izhodišča s pomočjo literarne teorije, primarne in sekundarne literature, časnikarskih člankov, arhivskih virov, memoaristike ter do določene mere tehnoloških dognanj tematizirala odnos fikcije in realnosti. Pri tem izhaja iz Goethejeve definicije novele in se sprašuje o vlogi literature danes, saj sodobna tehnologija in umetna inteligenca že presegata človeško domišljijo. Vprašanje tudi je, kakšna je vloga literarne zgodovine danes in kako se lahko literarna veda odziva na večjezičnost nacionalne književnosti.

Dr. **Mira Miladinović Zalaznik** je redna profesorica (v pokoju) za zgodovino nemške književnosti Filozofske fakultete (Oddelek za germanistiko) Univerze v Ljubljani in raziskovalka na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR). Predavateljsko je gostovala na različnih univerzah v Evropi in ZDA.

Vasko Simoniti

Med politično stvarnostjo in pesniško iluzijo

Človek kot posameznik, ki je vpet v širšo družbeno skupnost in v državo, je nenehno in neločljivo povezan s preteklostjo in sedanjostjo, z zazrtjem v jutrišnji dan pa z (ne)obetavno prihodnostjo. Zgodovina, (ne)pristransko iztisnjena iz preteklosti kot izkušnja človeka na njegovi poti skozi čas, ima vlogo opozorila in vodila, kako naj ravna danes za jutri. Toda ali zgodovino razume? V želji, da bi jo razumel in danes ravnal drugače, kot je ravnal in ravna, nenehno naslavlja prošnje samemu sebi: tako v subtilni umetniški govorici kot v vsakodnevem verskem obredu. A ti klici so šibkejši od temeljnih lastnosti človeka: radovednosti, nasilja in nezaupanja.

Dr. **Vasko Simoniti**, redni profesor (v pokoju) za zgodovino novega veka na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani; v letih 2004–2008 in 2020–2022 je bil minister za kulturo Republike Slovenije, v prvi polovici leta 2008 in v drugi polovici leta 2021 je bil tudi predsednik Sveta ministrov za kulturo Evropske unije.

O spoznavni vrednosti literature. Nekaj iztočnic

Izhodišče tega prispevka je, da občutja, ki jih literarna dela vzbujajo v recipientu (bralcu, poslušalcu ali gledalcu), niso zgolj njegovi »subjektivni doživljaji« v smislu nečesa poljubnega, domišljijskega in ločenega od »objektivne« resničnosti. Nedvomno je značaj doživljaja umetniškega dela bistveno individualen, vendar to še ne pomeni nujno, da gre le za občutje, ki za recipienta sicer lahko ima določeno (psihološko) vrednost za čas trajanja doživljaja (in njegove sledi v zavesti), a je vendar obsojeno na to, da se kot meglica razblini v soočenju s »pravo«, »trdno«, »objektivno« resničnostjo. Kako utemeljiti takšno izhodišče, ki se zdi mišljenju sodobnosti tuje spričo poznanstvenjenega miselnega obnebja? Najprej se zdi koristno opozoriti na to, da so literarna dela sposobna preiskovanja prvoosebnega doživljajskega obzorja, ki v svojem jedru ostaja zunaj obzorja naravoslovnih znanosti, čeprav lahko slednje (npr. kognitivna znanost) odkrivajo vsaj določene korelacije med prvoosebnim doživljanjem in tretjeosebno preučljivo kognitivno aktivnostjo. Polje literarnega spoznanja je torej prvoosebnost v neposrednosti vsebine zavesti, zaradi česar individualnost literarnoumetniškega doživljaja ni ovira za »resničnejše« spoznanje smisla literarnega dela, temveč njegov pogoj.

Dr. **Sergej Valijev** je asistent na Oddelku za klasično filologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Njegovo raziskovalno delo sega na področja klasične filologije, literarne vede in filozofije.

Urbančičevo filozofsko preddverje

Ključna preokupacija filozofske misli Ivana Urbančiča je razumevanje odnosa med slovenstvom in filozofijo. Kot filozof je skušal formiranje narodnega gibanja misliti skozi prizmo vznika novoveške subjektivitete subjekta, ki si na idiosinkratičen in avtonomen način izbori prostor lastne svobode. Ta eksistencialni obrazec se je pri Slovencih oblikoval drugače, lahko bi rekli okrnjeno in nepopolno, saj v svoji lastni zgodovini nismo kazali nobenega zanimanja za tako filozofijo, a vendar smo si, navkljub vsem preprekam, izborili svojo državo. Zanimivo je, da je Urbančič ta odnos mislil tudi po letu 1990, ko je nacionalno gibanje že doseglo svoj vrh. Kaj ga je kot filozofa gnalo, da je razumevanje tega odnosa še naprej ostajala njegova poglavitna filozofska tema. Kaj nam zanamcem sporoča to filozofsko izročilo potem, ko smo vstopili v vse pomembne mednarodne organizacije in postali polnopravni člani EU? Je v tem odnosu še kaj, kar smo spregledali in se je odtegnilo v skritost. Urbančičev premislek gre ravno v to smer. Smo se z njegovo pomočjo sposobni tega ovedeti kot evropski državljani, ki vzpostavljamo skupni prostor bivanja idej in človeka.

Dr. **Luka Hrovat**, bibliotekar, zaposlen v Knjižnici Domžale in raziskovalec-asistent na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR).

Fenomenološki čas in kozmični čas: Od Heideggerja do sodobnega bivanja v času

Filozofsko razumevanje časa v 20. stoletju zaznamujeta najprej Heideggerjev premislek časa, z vidika tubiti, kjer se časovnost kaže kot izvorni ontološki temelj njene eksistencialnosti, in v sogovoru z bitjo; ter »kritični« pristop k njegovi obravnavi časa, ki pa na njej pravzaprav gradi: Heideggerjev odgovor o času je neprelomljen, ker je eden od pogledov na čas omejen/podrejen. Pri filozofih, kot so Ricoeur, Derrida in Deleuze, lahko zasledujemo pristop k času, ki izhaja iz tega plodnega »neuspeha«; Heideggerjev premislek se tako lahko spenja v dialog z znanstvenim odgovorom, vseskozi pa ju povezuje drseči člen aporije. Kako pa zmoremo to dvojnost misliti danes – je dialoškost, ki je temelj premisleka časa še prisotna ali mogoča?

Dr. **Tina Bilban**, literarna kritičarka, urednica, prevajalka; raziskovalka na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR); članica izvršnega odbora IBBY 2022–2024 (Mednarodne zveze za mladinsko književnost) in predsednica Slovenske sekcije IBBY; članica žirije za Bologna Ragazzi Award 2024 (osrednje mednarodne nagrade knjižnega sejma v Bologni).

Svet (brez) humanistike: humanistika (brez) sveta?

Med brezštevilnimi zmogljivostmi človeka (nemara) natanko bogato razvejana področja humanistike (lahko) predstavljajo, čeprav se marsikateremu, prikladno prilagojenemu pristašu splošnega, prosto-tržno raz-prodajnega potrošništva sodobne družbe ona sama, kot celota, zdi zgolj »akademsko« – se pravi: predvsem potratno – opravilo, z-možnost (sámo-)razpiranja smisla sveta, njegovega (sámo-)osmišljanja. S skrbjo za temeljno, slehernikrat zgodovinsko edinstveno udejanjeno razsežnost človekovega sámo-razumevanja, s katerim si skuša napraviti svet naseljiv, se (morda) zaznačuje ne samó – bolj ali manj ne-sporna, manjša ali večja – relevantnost, temveč tudi bistvenostna nuja humanistike. Če si, za trenutek, zamislimo svet spet, od začetka, a tokrat brez mnogostranskih polj in raznoterih poklicev humanistične (rado-)vednosti – ni takšen »miselni eksperiment« dandanes žal skorajda scela verjeten »scenarij prihodnosti«? –, svet, na primer, brez študija zgodovine, umetnosti in religij, brez obravnave osnovnih ustanov človeškosti same, bi zapletene in zagonetne poti zgodovine, umetnosti in religij sploh imele kakšen smisel, bi same sploh – kdaj? kje? – bile? Kakšen svet, kako osiromašen in kako obubožan, zapuščen in pust bi bil takšen svet? Bi – to? – (sploh) – lahko? – bil svet?

Dr. **Andrej Božič** je raziskovalec na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR); član in tajnik več mednarodnih uredništev (mdr. *Phainomena*, CEEPS ...); avtor znanstvene monografije *Pisava življenja. Ob pesništvu Paula Celana* (2022).

Heidegger in tesnobna nedomačnost: postavke za premislek okoljske krize

Heideggerjeva misel o svetu, tehniki in tesnobni nedomačnosti danes znotraj humanistike tvori enega ključnih premislekov okoljske krize. Heidegger je naše spopadanje z okoljem napovedal že daleč pred prežecho okoljsko krizo, ki nam grozi danes. Posebna tesnobna nedomačnost, kot bi morda lahko prevajali njegov termin *das Unheimliche*, je opredeljevala bistvo človeka. V mnogovrstnem in kompleksnem branju, ki ga Heidegger predstavi o tesnobni nedomačnosti, pa človek nikoli ni povsem in dokončno doma.

Mateja Kurir je filozofinja in raziskovalka, ki je doktorirala na Univerzi v Ljubljani. Je avtorica knjige *Arhitektura moderne in das Unheimliche: Heidegger, Freud in Le Corbusier* (slovenska izdaja 2018, angleška izdaja izide leta 2027), urednica knjige *O oblasti v arhitekturi* (2022, 2025) ter sourednica publikacij *Vrt in prispodoba* (2022, angleška 2023) in *Srečavanja z gozdom* (2025). Trenutno je raziskovalka na Urbanističnem inštitutu Republike Slovenije ter docentka na Univerzi v Ljubljani.

Zmago Švajncer Vrečko

Pomen fenomenološke psihopatologije za humanistiko

Prispevek obravnava pomen fenomenološke psihopatologije za humanistiko. Osrednja teza je, da psihopatološka izkustva niso zgolj predmet klinične diagnostike, temveč tudi izhodišče za razumevanje temeljnih struktur človeške eksistence. Na podlagi Fuchsovega pojmovanja utelešenega sebstva, telesnega spomina in intertelesnosti prispevek pokaže, kako spremembe doživljanja telesa, časa, prostora in odnosov razkrivajo pogosto spregledane pogoje biti-v-svetu. Fenomenološka psihopatologija tako povezuje filozofsko analizo izkustva s kliničnim znanjem, pri čemer ohranja prvoosebno perspektivo trpečega človeka. Njen pomen za humanistiko je predvsem metodološki in antropološki: omogoča neredukcionistično raziskovanje subjektivnosti, utelešenosti in ranljivosti ter naturalistične razlage duševnih motenj dopolnjuje z analizo njihovega pomena v posameznikovem življenjskem svetu. Fenomenološka študija primera natančneje pojasni most med filozofijo, psihiatrijo, psihologijo in psihoterapijo.

Zmago Švajncer Vrečko, mag. filozofije in mag. socialnega dela, je zakonski in družinski terapevt, doktorski kandidat ter asistent na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR).

Hermenevtika pričevanjosti in obzorje humanistike

Napotilna besedna povezava med »pričevanjem« in »pričujočnostjo« sama po sebi nudi ključni vzvod za hermenevtiko pričevanjosti, ki se je v zadnjem desetletju dodobra uveljavila na polju interdisciplinarne humanistike, s tem da so konceptualne osnove zanjo bile podane že pri osrednjih hermenevtičnih avtorjih in avtoricah. Upoštevati velja, da danes dialog med različnimi humanističnimi disciplinami še vedno poteka zamejeno in imamo prejkone opraviti z »zapiranjem v stroke«. Prav tako je aplikacija humanističnega raziskovanja v širši družbeni prostor relativno šibka. Tako se postavlja vprašanje, ali in kako lahko hermenevtika pričevanjosti ponudi relevantno refleksijsko stičišče in diskusijsko širino humanistike, kar bi prispevalo tudi k drugačnemu družbenemu dojemanju časa in prostora ter dojemljivosti zanj.

Dr. **Manca Erzetič**, višja znanstvena sodelavka (Inštitut Nove revije); izredna profesorica (Nova Univerza, FSMŠ; 2019–2023 prodekanja); docentka s področja filozofije (Univerza v Ljubljani, TEOF); članica v mednarodnih odborih CeNic in CEESP ter več uredništvih (*ETS Pisa – Koinon*; *Philosophica series*; *Parva Philosophica series* ...); avtorica znanstvene monografije *Hermenevtika pričevanja* (2023); vodja raziskovalnega projekta J6-70215: »Pričevanje med epistemološko in komunikativno veljavo«.

Humanistika o družbi, ki se pripoveduje

Narativi niso zgolj reprezentacije družbe, v kateri nastajajo, temveč sodelujejo pri njenem oblikovanju. Skozi njih se vzpostavljajo predstave o skupnosti in družbenem redu, preteklost se organizira v kulturni spomin, sedanjost se vrednostno osmišlja, prihodnost pa se zamišlja in projektira. Prispevek bo to tezo obravnaval na primeru pravljičnih narativov, zlasti tistih, ki so nastajali in cirkulirali v času jugoslovanskega socializma. Otroška periodika in knjižne zbirke tega obdobja kažejo, kako so se skozi narative oblikovale predstave o drugi svetovni vojni, družbeni pripadnosti in nasprotniku ter kako so se v pripovedne svetove vpisovale ideje in vrednote nastajajoče socialistične družbe. Otrok pri tem ni bil le naslovnik pripovedi, temveč subjekt prihodnosti, na katerem naj bi se družba šele zgradila.

Toda humanistično raziskovanje takšnih narativov ne omogoča transparentnega pogleda v preteklost. Interpretacija je vselej zgodovinsko situirana: vprašanja, ki jih danes zastavljamo socialističnim narativom – denimo o konstrukciji drugega in sovražnika, kulturnem spominu, ideologiji ali naturalizaciji zgodovine –, razkrivajo tudi problemski horizont naše lastne sedanjosti. Humanistično spoznanje zato ni dokončno vedenje o preteklosti, temveč odprt proces branja in ponovnega razumevanja, v katerem se ob predmetu raziskovanja razpira tudi horizont časa, iz katerega ga raziskujemo. Nove možnosti takšnega raziskovanja odpira digitalna humanistika: umetna inteligenca omogoča obravnavo obsežnih korpusov in prepoznavanje ponavljajočih se kulturnih narativov, vrednot in pripovednih vzorcev, obenem pa lahko podpira poglobljeno kvalitativno interpretacijo. Vendar tudi računalniško podprta analiza ne zagotavlja nevtralnega dostopa do preteklosti, saj raziskovalec določa vprašanja, kategorije in teoretske modele, skozi katere gradivo postaja predmet analize. Digitalna orodja tako ne odpravljajo hermenevtične narave humanistike, temveč razširjajo možnosti njenega zgodovinsko situiranega raziskovanja.

Dr. **Polona Tratnik** je znanstvena svetnica na Inštitutu IRRIS, kjer je tudi vodja Centra za digitalno humanistiko, in redna profesorica Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se posveča družbenim in političnim funkcijam popularnih narativov, kulturnemu spominu, digitalni humanistiki ter sodobni umetnosti, zlasti povezavam umetnosti in znanosti. Je avtorica trinajstih znanstvenih monografij, predsednica Slovenskega društva za estetiko in pionirka biotehnološke umetnosti.

Pričevanje kot zgodovinski vir in skupnostna praksa: perspektive ustne zgodovine v Sloveniji

Prispevek obravnava ustno zgodovino kot metodološki in epistemološki izziv tradicionalnim raziskavam v zgodovinopisju. Pričevanje ni razumljeno zgolj kot dopolnilo arhivskemu gradivu, temveč kot specifičen zgodovinski vir, ki razkriva, kako posamezniki in skupnosti preteklost doživljajo, interpretirajo, prenašajo in vključujejo v sedanje identitete. V ospredju bodo vprašanja razmerja med spominom in zgodovino, med individualnim in kolektivnim spominom ter med osebnim izkustvom in širšimi družbenimi naracijami. Posebna pozornost bo namenjena tudi participativni razsežnosti ustne zgodovine, ki zabrisuje strogo mejo med raziskovalcem in raziskovanim ter odpira prostor soustvarjanju zgodovinskega znanja. Tak pristop je posebej relevanten v Sloveniji in širši regiji, kjer so javne interpretacije preteklosti in kolektivni spomini še vedno zaznamovane z vojnami, političnimi delitvami, obmejnimi izkušnjami in nasprotujočimi si spominskimi naracijami. Ustna zgodovina tako ni le metoda raziskovanja preteklosti, temveč tudi prostor kritičnega premisleka o tem, kdo ustvarja zgodovino, kateri glasovi vanjo vstopajo in kako se oblikuje družbeni pomen preteklosti.

Dr. **Urška Lampe** je zgodovinarka, višja znanstvena sodelavka in predstojnica Centra za ustno zgodovino na Inštitutu IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja.

Humanistika in umetna inteligenca: med razširjeno primerjavo in odgovornostjo interpretacije

Prispevek obravnava umetno inteligenco ne kot nadomestilo za humanistično mišljenje, temveč kot hevristično raziskovalno orodje, ki lahko razširi obseg primerjave, odkrije spregledane povezave in obenem izostri vprašanje odgovornosti interpretacije. Izhaja iz članka »Peace as Strong as Oak: Ritual Law, Vendetta, and Mediation in Renaissance Europe and the Americas«. V večjezičnem korpusu 119 zgodovinskih, pravnih, misijonarskih, etnografskih in antropoloških del smo z usmerjenimi pozivi iskali semantično sorodne opise običajnega reševanja sporov v evropskih in staroselskih ameriških družbah. AI je podprla primerjalno preučevanje zaporedja: pristop z darom ali ponižnostjo, posredovana prekinitev sovražnosti, ki omogoči deliberacijo skupnosti in tehtanje zahtev, ter preobrazba spora v mir z novim družbenim razmerjem. Podobnost pojmov ne pomeni istovetnosti institucij, modeli pa lahko zabrišejo zgodovinski kontekst in kolonialna razmerja moči. Zato preverjanje virov in razlaga ostajata nalogi humanista. Njegova odgovornost pa presega uporabo AI: s kakovostnimi raziskavami, zbirkami virov in strokovnim vrednotenjem lahko prispeva k njenemu učenju in razvoju v korist človeštva in skupnega dobrega.

Dr. **Darko Darovec**, direktor in ustanovitelj Inštituta IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja, redni profesor za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, poučuje pa tudi na Novi univerzi.

Umetnost v času (de)generativne UI

Umetna inteligenca (UI) postavlja našo človeškost na preizkušnjo. Ob tem se lahko vprašamo dvoje. Prvič, kaj bo človeku še preostalo, če ga bo v lastnostih, ki ga bistveno opredeljujejo – mišljenju, ustvarjalnosti in moralnosti –, nadvladala in nadomestila UI? Drugič, morda še bistvenejše, kako UI spreminja človeka v njegovi človeškosti – njegovo mišljenje, ustvarjalnost in moralnost? Dejavnosti, ki so od nekdaj predstavljale jedro humanistike, kot sta filozofija in umetnost, in so veljale za vrhunec človeškosti, danes navidezno že prehajajo v domeno UI (t. i. UI filozofija in UI umetnost). Temeljna humanistična dilema je zato, ali lahko UI od človeka prevzame primat tudi na področjih, ki veljajo za neodtujljivo človeška. V polju umetnosti bom to dilemo naslovil skozi perspektivo t. i. degenerativne UI. Pojav UI, kakor se trenutno kaže, je namreč v svojem bistvu paradoksen. Generativnost namreč vodi UI v njej lastno nasprotje, saj generativni modeli slej ko prej kolapsirajo (ang. model collapse) oziroma degenerirajo in s tem degenerativno vplivajo tudi na človeka in njegovo človeškost – tudi na umetnost.

Dr. **Jurij Selan** je slikar, likovni teoretik in pedagog; izredni profesor za likovno teorijo na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. Aktiven je na področjih umetnosti, znanosti in poučevanja; raziskovalno deluje v okviru Inštituta za znanstveno-raziskovalno in umetniško delo (PEF UL).

Glas humanistike v današnjih razpravah o umetni inteligenci

Cilj prispevka je osvetliti spremembe v razpravah o umetni inteligenci, ki smo jim priča predvsem v zadnjih letih ob hitrem razvoju generativne umetne inteligence. Tehnološki razvoj je v zadnjih desetletjih odprl tudi vprašanja njihove varne in etične uporabe, človekovega dostojanstva, odgovornosti ter družbenih posledic novih tehnologij. S tem se je ponovno okrepila tudi potreba po vključevanju humanističnih perspektiv v razprave, ki so bile nekaj časa domena naravoslovnih in tehničnih ved.

Prispevek bo ta premik predstavil tudi skozi primer Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, njenega razvoja raziskovalnega dela na področju etike umetne inteligence ter ustanovitve Centra za na človeka osrediščeno umetno inteligenco. Delovanje Centra je omogočilo tudi intenzivnejše vključevanje filozofskih in teoloških perspektiv v širši javni in strokovni diskurz ter sodelovanje z raziskovalci naravoslovnih in tehničnih ved.

Na tem primeru bo prispevek razmišljal o širšem vprašanju položaja humanistike v času hitrega tehnološkega razvoja, tudi o tem, zakaj danes brez humanistične refleksije ni mogoče zadovoljivo odgovoriti na njegova pereča vprašanja.

Dr. Jonas Miklavčič je asistent za filozofijo in raziskovalec na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani ter član Centra za na človeka osrediščeno umetno inteligenco in etiko novih tehnologij (TEOF UL). Njegovo raziskovalno ukvarjanje sega na področje moralne filozofije in etičnih izzivov umetne inteligence. Je glavni in odgovorni urednik revije *Tretji dan*.

Humanistika v smiselni dezorientaciji časa

Uvodoma bom podal nekatere poglavitne miselne konture interdisciplinarne humanistike, kot so se oblikovale v okviru dejavnosti Inštituta Nove revije in zadevajo njegovo »pričujočnost v času«, predvsem pa tudi *pričujočnost tega časa* samega, ki nikakor ni samoumevna. V situaciji, ko prevladuje in nam vlada vseprisotni DRIVE (v vsej svoji pomenski širini), čas, ki ga preživljamo in doživljamo, morda sploh *ni* pričujoč, ne po sebi in ne za nas, pač pa zgolj drvi. Kako to pospešuje *smiselno dezorientacijo*, način, kako nam spregovarja smisel, in kaj je z govorico jezika samega, kot ključnim elementom humanistične vednosti? Ali bomo o *neizpričevalni pričujočnosti* časa zgolj in samo še *informirani*, kar v konsekvenci resnice pomeni *manipulirani*? »Tempelj« humanistike ni zasnovan le na *vednosti o resnici*, marveč v enaki meri na *zavedanju njene vrednosti*. V tem smislu se na podlagi *kontemplacije tempusa* pričujočnosti lahko bistveno naznani tisto, kar je *resnično vredno človeškosti*.

Dr. **Dean Komel** je redni profesor za sodobno filozofijo in filozofijo kulture na Filozofski fakulteti (Oddelek za filozofijo) Univerze v Ljubljani in vodja raziskovalnih dejavnosti na Inštitutu Nove revije, zavodu za humanistiko (INR).

Po miznih in namiznih revolucionarjih

Koncept radikalnih sprememb je v drugi polovici 20. stoletja izgubil obligatno povezanost s politično revolucijo. Visoka tehnologija, ki je vse hitreje spreminjala (vsakdanje) življenje, je terjala razvojno kontinuiteto: programirani skoki v prihodnost so drug za drugim spodleteli. Negibnost, ki je bila še v dve ali tri generacije prej mogoč koncept, je postala samouničujoča. Tudi zgolj sektorsko spreminjanje se je – v primeru komunističnih režimov in miznih revolucionarjev, ki so jih vodili – izkazalo za preozko in je dolgoročno škodovalo okoljem, v katerih se je uveljavilo.

Kot rešitev iz zagate revolucionarjev se je pojavil koncept »dolgega pohoda skozi institucije« – deloma še pred poskusom generalne korenite spremembe leta 1968. Neuspeh slednje je še dodatno dajal zagon zamisli, ki naj bi odločila »pozicijsko vojno« vsakdanjosti v korist revolucionarne strani. Vendar pa je bil pri tem podcenjen vpliv institucionalnih struktur na pohodnike skozi nje. Ti so se bolj institucionalizirali, kakor so se ustanove prepojile z njihovo revolucionarnostjo. Postali so namizni revolucionarji.

To je mogoče opazovati tudi v Sloveniji. »Pohod skozi institucije« je zagovornikom revolucije uspel kot nemara nikjer druge, rezultat pa je bil podoben kakor v komunističnih režimih – sektorska rigidnost (v politiki, intelektualni sferi) in zaostajanje celote v naglo spreminjajočem se svetu. Kljub temu pa ni videti, da bi koncept »dolgega pohoda skozi institucije« bil razumljen kot zgrešen: bodisi da se pričakuje drugi val pohodnikov, ki naj odpravi mlačnost in prilagodljivost prvega, bodisi se računa z obnovo revolucionarne paradigme. To poskuša obuditi zlasti protifašistična retorika.

Toda: vse to pomeni le konservativizacijo politike, ki hoče radikalno spremembo. Ponavljanje vzorcev in vzpostavljanje lastne tradicije je v nasprotju s samo zamisljo revolucije. Ta pojem vse manj pomeni popoln zasuk v smislu korenite spremembe, vse bolj pa vrnitev v začetno pozicijo.

A tako je le, kar zadeva politično revolucijo. Vsakdanje življenje se hitro spreminja; nelagodje tistih, ki bi ga radi nadzirali ali usmerjali, je vidno zlasti v odnosu do umetne inteligence: njeni nasprotniki so tako radikalni, da je misliti, kako jih moti sploh vsakršna – tudi naravna – inteligenca.

Ddr. **Igor Grdina** je redni profesor na Fakulteti za humanistiko (Kulturna zgodovina in Interkulturni študiji – primerjalni študij idej in kultur) Univerze v Novi Gorici, Fakulteti za slovenske in mednarodne študije Nove univerze v Ljubljani in Alma Mater Europaea; znanstveni svetnik na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU in AMEU-ISH.

Kvadratura kroga slovenske politike

Osamosvojitve Slovenije, mednarodno priznana samostojna slovenska država ni padla z neba. Ima svojo večstoletno obdobje boja za narodno preživetje, ki je leta 1848 predstavil program Združene Slovenije. Oblikoval se je na razpadanju fevdalizma in vzniku demokracije: sociala, politika ... kje pa je ekonomija?

Osamosvojitve Slovenije je bila izvedena brez ekonomskega in socialnega programa. Vse je bilo grajeno na demokraciji in slovenski kulturi. Oboje je ne dolgoročen, ampak stalni predpogoj za slovensko državo, za praktično dnevno politiko ali boljše življenje, pa sta potrebni sociala in ekonomija ali ekonomija in sociala.

Komunizem je slovenstvo globoko pohabil. Spodkopal je tisto, kar je najbolj propagiral: samoupravo in skupno lastnino. Uničil je starodavne občine, ljudsko samopomoč v okviru neprofitnega združništva, skupna lastnina je postala žrtev nebrzdane kraje, ki se sedaj manifestira v korupciji. Ta je bila, zlasti v fevdalni družbi, prisotna že tudi poprej. Krepila se je z razvojem države, eksplodirala z vstopom v Jugoslaviji, prevladala v samostojni Sloveniji kot poglobitvena, za mnoge sprejemljiva dediščina prejšnjega političnega sistema.

Slovenska država ne more odkriti tople vode. Mora pa upoštevati zakonitosti socialne politike in ekonomije. Zgodovina jima nudi dovolj virov za upoštevanje nacionalne specifikke, ki jo ima vsaka država. Ker se ta ne upošteva, ampak celo ponižuje, je to stalen vir za politiko novih obrazov. Ta je v veliki meri odraz strahu pred neposredno prihodnostjo. Zato je lahko manipulirati z volivci. Povečevanje trumpizma in kitajske ekonomije je izraz nezaupanja v lastne sile, sposobnosti in možnosti slovenske akomodacije sodobnim ekonomskim zahtevam in razmeram. Dokler ne bo splošno sprejeto, da bo Slovenija slovenska ali pa je ne bo, ni upanja na politično in ekonomsko stabilnost, ki je trajen cilj slovenske državnosti.

Dr. **Stane Granda**, zgodovinar, upokojeni poklicni raziskovalec slovenske zgodovine. Kot honorarni univ. profesor predaval zgodovino slovenske kulture, upravno in agrarno zgodovino na različnih fakultetah, zlasti UNG, ki ga je imenovala za zaslužnega profesorja. V hišnem, dvornem in državnem arhivu na Dunaju kot prvi našel podpisane pole Peticije za Združeno Slovenijo iz leta 1848.

Človekove pravice in pričujočnost časa

Sodobno varstvo človekovih pravic ni nekaj samoumevnega. Celostno se je na mednarodni ravni razvilo šele po drugi svetovni vojni. Pred tem so le nekateri domači sistemi in mednarodne organizacije ponujali parcialno varstvo. Nekateri domači sistemi še danes ne sledijo mednarodnemu pravu človekovih pravic in zagotavljajo le nižje varstvo. Čas zato igra ključno vlogo pri zagotavljanju varstva človekovih pravic. Na ozemlju sedanje Slovenije so bili ljudje še pred nekaj stoletji le objekti in ne subjekti človekovih pravic. Človekove pravice so pripadale le članom nekaterih družbenih skupin. Tesnoba sodobnega časa je na dan znova privlekla takšne težnje, ko nekateri posamezniki, civilna družba in politične stranke poudarjajo, da človekove pravice pripadajo le njim in njihovim. Terjajo vrnitev v totalitarne čase, ko so pravice imeli le nekateri. Prispevek bo zato kritično analizira pomembnost pričujočnosti časa pri varstvu človekovih pravic tudi v tesnobni sedanjosti in negotovi prihodnosti.

Dr. **Jernej Letnar Čerňič** je redni profesor za ustavno pravo in pravo človekovih pravic na Fakulteti za državne in evropske študije ter Evropski pravni fakulteti Nove univerze. Njegova dela so bila citirana v poročilih Organizacije združenih narodov, Evropskega parlamenta in Sveta Evrope, v odločbah slovenskega Ustavnega sodišča, v sodbah Evropskega sodišča za človekove pravice ter v akademskih študijah s celega sveta.

Pluralizem med strpnostjo, polarizacijo in kulturo srečanja

Živimo v času raznolikosti in sodobnega pluralizma. Menimo, da je Berger-Luckmannova teza o povezanosti pluralizma in krize smisla še vedno aktualna. Njune ugotovitve iz projekta duhovne orientacije bomo soočili z dejstvi sodobne družbe. Zanima nas vrednost njenega odgovora glede nezaželenih posledic pluralizma, kot so kritično zmanjšanje medosebne in družbeno-kulturne kohezije ter z njo povezano krizo skupne, povezane identitete. Kako se odzvati na situacije, ko pluralizem vodi k polarizaciji in/ali do drugega indiferentni strpnosti? Končno, kako se odzvati na fragmentacijo in razdrobljenost znanja (v neki vedi in širše)?

Pokazali bomo različna »odzivanja« na pluralizem. Menimo, da je koristno vsaj kratko zastaviti sledeča vprašanja: (1) kako razumeti in sprejemati človeka (posameznik ali oseba), (2) kaj lahko sklepamo iz razločevanja na tri tipe odnosov (trije tipi svobode, etike, avtoritete, vzgojnih stilov itd.), (3) razumeti vlogo spomina oziroma odnosa med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo. Menimo, da ti premisleki pomagajo orisati proces, ki vodi k razvijanju resničnega družbeno-kulturnega dialoga, h kulturi srečanja, ki presega strpnost. Pozorni smo na (nekatero) nujne elemente pa tudi ovire in blokade glede dialoških procesov.

Dr. Igor Bahovec, sociolog, izredni profesor za sociologijo religije na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in raziskovalec na Alma Mater Europaea.

Precenjeni intelektualci

Splošno razširjeno pričakovanje je, da bodo intelektualci in morda še zlasti univerzitetni učitelji med najglasnejšimi zagovorniki demokratičnih vzorcev v družbi in nasprotniki vsakega zdrsa v nedemokratične prakse. Res je mnogo javnih intelektualcev v zadnjih dveh stoletjih sledilo zgledu sedmih profesorjev iz Göttingena, zaradi česar so izgubili svoje položaje in pogosto celo eksistenco. Toda bilanca 20. in zgodnjega 21. stoletja je na tej točki precej mešana. Ne samo, da intelektualci velikokrat niso vodilni zagovorniki demokratizacije v družbah, pač pa celo pasivno ali kar aktivno omogočajo vzpostavitev in ohranjanje avtoritarnih, včasih tudi totalitarnih družbenih modelov. V prispevku me bodo predvsem zanimali vzroki za to. Prvi je verjetno ta, da zlasti univerzitetni učitelji niso hoteli ali nočejo ogrožati svojega sorazmerno udobnega osebnega in družbenega položaja. A prav tako nezanemarljiv je vpliv okoliščine, da je intelektualcem najbrž težje kot povprečnemu državljanu priznati zmoto, kar je pogosto vodilo do nenavadno trdovratne obrambe spodletelih in nedemokratičnih režimov med njimi.

Dr. **Aleš Maver** je izredni profesor na Filozofski fakulteti (Oddelek za zgodovino) Univerze v Mariboru in namestnik predstojnika Oddelka za zgodovino (FF UM); prevajalec in politični komentator; v obdobju 2012–2016 je bil odgovorni urednik revije *Tretji dan* in odgovorni urednik ter kolumnist spletnega magazina *Časnik*.

Bernard Nežmah

Spomin, ki ga ni

Razumevanje sedanjosti se opira na primerjave s preteklostjo. Članek bo obravnaval nekaj vztrajajočih mitov, ki imajo status skrepenelih dejstev, ki onemogočajo, da bi jih sploh lahko mislili, torej postavili v diahrone primerjave. Ker je čas starega režima produciral podobe preteklosti preoblikovane po svojem ideološkem vzorcu in ker preteklost v največji meri evocirajo dominantni množični mediji, ki zgodovine ne tematizirajo, še naprej vztrajajo stari miti, ki so preoblikovani zgolj toliko, da so skladni s sodobnimi pojmi demokratičnosti. In prav to umanjkanje avtentičnega spomina onemogoča pogled na sedanjost, ki se izmika ideološki determiniranosti.

Dr. **Bernard Nežmah** je doktor znanosti s področja sociologije; deluje kot raziskovalec Inštituta Nove revije, zavoda za humanistiko (INR); kot docent predava na Fakulteti za uporabne družbene študije (FUDŠ) in na Fakulteti za slovenske in mednarodne študije (FSMŠ); kolumnist in novinar *Mladine* ter komentator na RTV Slovenija.

konferenca

HUMANISTIKA IN PRIČUJOČNOST ČASA

Humanistična zbirka INR

Urednika: dr. Dean Komel, Tomaž Zalaznik

Predgovor: Dean Komel

Jezikovni pregled: Eva Horvat

Založil in izdal: Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko

Prelom in oblikovanje: Žiga Stopar

Tisk: DEMAT, d. o. o.

Naklada: 80 izvodov

Leto izida: 2026

Delo je nastalo v okviru izvajanja raziskovalnega projekta *Pričevanje med epistemološko in komunikativno veljavo* (J6-70215) raziskovalnega programa *Humanistika in smisel humanosti v vidikih zgodovinskosti in sodobnosti* (P6-0341) in dejavnosti *Infrastrukturnega programa Centra za promocijo humanistike* (I0-0036), ki jih financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Monografija je izdana s pomočjo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Monografija je odprto dostopno objavljena na Digitalnem repozitoriju raziskovalnih organizacij Slovenije - DIRROS: <https://dirros.openscience.si/Iskanje.php?type=enostavno&lang=slv&niz=in%C5%A1titut+nove+revije&vir=dk>, licenca CC BY 4.0

